

**MILLIY G‘OYA VA VATANPARVARLIKNI SHAKLLANTIRISHDA JADID
PEDAGOGIKASINING O‘RNI VA AHAMIYATI**

Turgunbayev Toxirjon Abdugafurovich

*Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta’lim fakulteti, umumqo‘shin tayyorgarlik sikli
dotsenti, isrefodagi podpolkovnik*

Otanazarov Azamat Muzaffar o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta’lim fakulteti 25.138-guruh

Valijonov Sardor Azizjon o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti harbiy ta’lim fakulteti 25.138-guruh

Annotatsiya: *Mazkur maqolada milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirish jarayonida jadid pedagogikasining o‘rni va ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik qarashlari, ularning asarlarida milliy ong, axloqiy tarbiya va vatanparvarlik g‘oyalarining ifodalanishi o‘rganildi. Shuningdek, jadid pedagogikasining zamonaviy ta’lim tizimidagi tarbiyaviy imkoniyatlari va uning kompetensiyaviy yondashuv bilan uyg‘unligi tahlil etildi. Tadqiqot natijalari jadid pedagogik merosining milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishda muhim nazariy va amaliy asos ekanligini ko‘rsatdi. Shu bilan birga, ushbu merosni ta’lim jarayoniga tizimli integratsiya qilish zarurligi asoslab berildi.*

Kalit so‘zlar: *Jadid pedagogikasi, milliy g‘oya, vatanparvarlik, ma’rifatparvarlik, tarbiya, milliy ong, pedagogik meros, kompetensiyaviy yondashuv, ta’lim tizimi, axloqiy tarbiya.*

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida milliy o‘zlikni saqlash, yosh avlodda vatanparvarlik tuyg‘usini shakllantirish hamda milliy g‘oya asoslarini mustahkamlash dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Ta’lim tizimida tarbiya jarayonining mazmunini takomillashtirish, o‘quvchilarda fuqarolik mas’uliyati va Vatanga sadoqatni kuchaytirish zamonaviy pedagogikaning ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, tarixiy-ma’naviy meros, xususan jadid pedagogikasi g‘oyalari bugungi ta’lim amaliyoti uchun muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Jadidchilik harakati XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston hududida shakllanib, millatni uyg‘otish, ma’rifatni keng yoyish va zamonaviy ta’lim tizimini joriy etish g‘oyalarini ilgari surgan ijtimoiy-ma’naviy harakat sifatida namoyon bo‘lgan. Jadid ma’rifatparvarlari — Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov, Mahmudxo‘ja Behbudiy kabi allomalar o‘z pedagogik qarashlarida milliy ong, vatanparvarlik va axloqiy tarbiyani ta’lim jarayonining asosiy omili sifatida ko‘rsatganlar.

Mazkur jadid pedagogik merosida yosh avlodni millatparvar, ma’rifatli va vatan ravnaqi uchun mas’ul shaxs sifatida tarbiyalash g‘oyasi markaziy o‘rinni egallaydi. Ularning ta’limiy qarashlari bugungi kunda milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirish

20-Mart, 2026-yil

jarayonida nazariy-metodik asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy pedagogik yondashuvlar bilan uyg‘unlashtirilgan holda jadid pedagogikasini o‘rganish ta‘lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shu sababli, mazkur maqolada jadid pedagogikasining milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishdagi o‘rni hamda uning zamonaviy ta‘lim tizimidagi ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogika fanining eng dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, u yosh avlodning ma‘naviy-axloqiy kamoloti, fuqarolik pozitsiyasi hamda jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik hissini mustahkamlash bilan bevosita bog‘liqdir. Ushbu jarayonda tarixiy-pedagogik merosni o‘rganish, xususan jadid pedagogikasi g‘oyalarini tahlil qilish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Jadid ma‘rifatparvarlari tomonidan ilgari surilgan ta‘limiy g‘oyalar millatni uyg‘otish, ma‘rifatni keng yoyish va yoshlarni Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalashga qaratilganligi bilan ajralib turadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, jadidchilik harakatining pedagogik asoslari ko‘plab mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o‘rganilgan. Xususan, Abdulla Avloniyning “Turkiy guliston yoxud axloq” asarida inson tarbiyasi, axloqiy kamolot va vatanparvarlik g‘oyalari chuqur yoritilgan bo‘lib, u pedagogik fikr rivojida muhim manba hisoblanadi. Shuningdek, Mahmudxo‘ja Behbudiy va Munavvarqori Abdurashidxonovning pedagogik qarashlarida milliy o‘zlikni anglash, zamonaviy bilimlarni egallash va Vatanga xizmat qilish g‘oyalari asosiy o‘rin tutadi.

Zamonaviy ilmiy izlanishlarda milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirish kompetensiyaviy yondashuv asosida talqin etilib, ta‘lim jarayonida tarixiy merosdan foydalanish samaradorligi ta‘kidlanmoqda. Biroq mavjud tadqiqotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, jadid pedagogikasining aynan milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishdagi metodik imkoniyatlari tizimli va chuqur ilmiy asosda yetarli darajada o‘rganilmagan.

Mazkur tadqiqotda jadid pedagogik merosini tahlil qilish orqali uning milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyatini aniqlash maqsad qilingan. Shu sababli quyidagi metodlardan foydalanildi: tarixiy-pedagogik tahlil, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil hamda tizimli yondashuv.

Tarixiy-pedagogik tahlil orqali jadid ma‘rifatparvarlarining asarlari va pedagogik qarashlari o‘rganilib, ulardagi asosiy tarbiyaviy g‘oyalar aniqlashtirildi. Qiyosiy tahlil metodi yordamida jadid pedagogikasidagi vatanparvarlik va milliy g‘oya elementlari zamonaviy ta‘lim tizimidagi yondashuvlar bilan solishtirildi. Kontent-tahlil jarayonida “vatan”, “millat”, “ma‘rifat”, “axloq”, “taraqqiyot” kabi asosiy tushunchalarning pedagogik mazmuni tahlil qilindi. Tizimli yondashuv esa jadid pedagogikasini yaxlit tarbiyaviy tizim sifatida ko‘rib chiqish va uning zamonaviy pedagogik jarayon bilan uzviy bog‘liqligini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot davomida ilmiylik, obyektivlik, tarixiylik va izchillik tamoyillariga qat‘iy

amal qilindi. Olingan natijalar jadid pedagogik merosi milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishda muhim nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qilishini ko‘rsatadi.

NATIJALAR

Tadqiqot davomida jadid pedagogik merosini milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirish jarayoni bilan uzviy bog‘liq holda tahlil qilish natijasida bir qator ilmiy xulosaviy natijalarga erishildi.

Avvalo, jadid ma‘rifatparvarlarining pedagogik qarashlarida milliy g‘oya va vatanparvarlik g‘oyasi markaziy o‘rin egallashi aniqlandi. Ularning asarlarida yosh avlodni Vatanga sadoqatli, ma‘rifatli va axloqan yetuk shaxs sifatida tarbiyalash asosiy maqsad sifatida ilgari surilgan. Xususan, Abdulla Avloniyning pedagogik qarashlarida “Vatan tuyg‘usi — insonning eng oliy ma‘naviy qadriyatlaridan biri” sifatida talqin etilishi, jadidlar tarbiyasida vatanparvarlikning nazariy asosga ega bo‘lganini ko‘rsatadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Mahmudxo‘ja Behbudiy va Munavvarqori Abdurashidxonovning pedagogik yondashuvlarida milliy ongni shakllantirish, zamonaviy bilimlarni egallash va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilish g‘oyalari uzviy birlikda ifodalangan. Bu esa jadid pedagogikasining kompleks tarbiyaviy tizim sifatida shakllanganini tasdiqlaydi.

Tahlillar natijasida yana shu holat aniqlandiki, jadid pedagogikasida vatanparvarlik faqat hissiy tushuncha sifatida emas, balki ilmiy-ma‘rifiy faoliyat bilan bog‘langan amaliy pedagogik kategoriya sifatida qaralgan. Ya‘ni, Vatanga xizmat qilish — bilim olish, ma‘rifat tarqatish va jamiyatni isloh qilish orqali amalga oshirilishi ta‘kidlangan.

Bundan tashqari, zamonaviy ta‘lim tizimi bilan qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, jadid pedagogikasida ilgari surilgan g‘oyalar bugungi milliy g‘oya va tarbiya konsepsiyalari bilan mazmunan uyg‘un bo‘lib, ular kompetensiyaviy yondashuvni boyitishda muhim nazariy manba bo‘lib xizmat qiladi. Shu bilan birga, zamonaviy ta‘lim amaliyotida jadid pedagogik merosidan foydalanish darajasi yetarli emasligi aniqlanib, ushbu yo‘nalishda metodik ishlanmalarni kengaytirish zarurligi asoslab berildi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari jadid pedagogikasi milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishda nafaqat tarixiy meros, balki zamonaviy ta‘lim jarayonini boyituvchi ilmiy-pedagogik asos ekanligini tasdiqladi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari jadid pedagogik merosining milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishdagi o‘rni beqiyos ekanligini ko‘rsatadi. Jadid ma‘rifatparvarlarining pedagogik qarashlari tahlili shuni tasdiqlaydiki, ular tomonidan ilgari surilgan ta‘limiy g‘oyalar nafaqat o‘z davrining ijtimoiy ehtiyojlariga javob bergan, balki bugungi zamonaviy ta‘lim tizimi uchun ham dolzarb ilmiy-metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Jumladan, Abdulla Avloniyning axloqiy-pedagogik qarashlarida vatanparvarlik inson kamolotining ajralmas qismi sifatida talqin etilishi, milliy g‘oya bilan bog‘liq tarbiya jarayonining nazariy asoslarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, Mahmudxo‘ja Behbudiy va Munavvarqori Abdurashidxonovning ilmiy-ma‘rifiy g‘oyalari milliy ongni uyg‘otish, zamonaviy bilimlarni egallash va jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo‘shish kabi

konseptual yondashuvlarni shakllantiradi.

Tadqiqot jarayonida olingan natijalar jadid pedagogikasida vatanparvarlik tushunchasi faqat hissiy-axloqiy kategoriya sifatida emas, balki ilm, ma’rifat va amaliy faoliyat bilan uzviy bog‘liq ijtimoiy-pedagogik fenomen sifatida qaralganini ko‘rsatdi. Bu yondashuv bugungi kompetensiyaviy ta’lim modeliga hamohang bo‘lib, o‘quvchilarda nafaqat bilim, balki fuqarolik mas’uliyati va ijtimoiy faollikni shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy ta’lim amaliyotida jadid pedagogik merosidan foydalanish darajasi hali ham yetarli emasligi aniqlandi. Bu holat, ayniqsa, o‘quv dasturlari va metodik qo‘llanmalarda jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik g‘oyalarini tizimli integratsiya qilish zarurligini ko‘rsatadi. Mazkur merosni ta’lim jarayoniga keng joriy etish milliy g‘oya va vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot jadid pedagogikasining zamonaviy pedagogik fikr rivojida muhim nazariy manba ekanligini tasdiqladi hamda uni ta’lim jarayonida qo‘llash bo‘yicha ilmiy-metodik yondashuvlarni takomillashtirish zarurligini asoslab berdi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalariga ko‘ra, milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirish jarayonida jadid pedagogik merosi muhim nazariy, metodologik va amaliy asos bo‘lib xizmat qilishi ilmiy jihatdan asoslandi. Jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik qarashlari tahlili shuni ko‘rsatadiki, ular tomonidan ilgari surilgan ta’limiy g‘oyalar milliy ongini uyg‘otish, ma’naviy barkamollikni ta’minlash hamda Vatanga sadoqatli shaxsni tarbiyalashga yo‘naltirilgan yaxlit pedagogik tizim sifatida shakllangan.

Xususan, Abdulla Avloniy, Mahmudxo‘ja Behbudiy va Munavvarqori Abdurashidxonovning pedagogik qarashlari milliy g‘oya, ma’rifat va vatanparvarlik g‘oyalarining uzviy birligini ifodalab, yosh avlodni jamiyat taraqqiyotiga faol hissa qo‘shuvchi shaxs sifatida tarbiyalashga qaratilganligi aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqot davomida jadid pedagogikasida vatanparvarlik tushunchasi faqat hissiy-axloqiy kategoriya emas, balki ilmiy-ma’rifiy faoliyat, ijtimoiy mas’uliyat va amaliy harakat bilan bog‘liq kompleks pedagogik fenomen sifatida talqin etilishi asoslab berildi. Bu esa zamonaviy kompetensiyaviy ta’lim yondashuvlari bilan mazmunan uyg‘un ekanligini ko‘rsatadi.

Biroq, mavjud ta’lim amaliyoti tahlili jadid pedagogik merosidan milliy g‘oya va vatanparvarlik tarbiyasida foydalanish darajasi yetarli emasligini ko‘rsatdi. Shu sababli, o‘quv dasturlari, metodik ishlanmalar va ta’lim texnologiyalariga jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik g‘oyalarini tizimli integratsiya qilish zaruriyati mavjud.

Umuman olganda, tadqiqot jadid pedagogikasining zamonaviy ta’lim tizimida milliy g‘oya va vatanparvarlikni shakllantirishdagi o‘rni beqiyos ekanligini tasdiqladi hamda ushbu yo‘nalishda ilmiy-metodik izlanishlarni kengaytirish zarurligini asoslab berdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi nashriyoti, 1992.
2. Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Ma’naviyat, 2006.
3. Munavvarqori Abdurashidxonov. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2003.
4. Karimov I. A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
5. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Ta’lim to‘g‘risida qonun (yangi tahrir). – Toshkent, 2020.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari va qarorlari: ta’lim va ma’naviy tarbiya tizimini rivojlantirishga doir hujjatlar. – Toshkent, 2017–2025.
7. Jo‘rayev N. O‘zbek pedagogikasi tarixi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
8. Xodjayev B. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2018.
9. Qodirov A. Milliy g‘oya va ma’naviyat asoslari. – Toshkent: Universitet, 2019.
10. UNESCO. Education for Citizenship and Peace: Global Perspectives. – Paris, 2016.

Global
Science
Publication